

шого як політико-ідеологічний документ. На певному етапі конституціоналізму це було досить ефективним, адже давало змогу консолідувати зусилля навколо об'єднання інтелектуальної еліти, обґрунтування незалежності України, її права на власне державне утворення, самостійну соціально-політичну та економічну системи. Не можна не погодитися з автором, що нині конституціоналізм потребує посилення власної саме інституційно-правової складової. Сьогодні вже не викликає сумнівів, що використання інституту Конституції лише в політичному сенсі з паралельним нехтуванням його правової основи та відповідальності й призвели до кількох конституційних криз, останню з яких Україна переживає нині.

У запропонованій науковій праці вдало поєднані окремі напрацьовані юридичної, політичної та історичної наук. На науку права автор спирається під час подання та обґрунтування категоріального ряду, за допомогою якого відбувається поданий аналіз. Чіткі терміни юриспруденції в політологічному аналізі дають можливість зрозуміти логіку дослідження та підтверджують достовірність його висновків. Здобутками політичної науки автор користується протягом усього дослідження, що особливо проявляється в його захопленні інституціоналізмом. Історична наука також позначилася в окремих частинах праці, де послідовно наводяться цікаві факти українського конституційного процесу. У роботі проаналізовано основні консти-

туційні проекти, які хоча й здебільшого не були втілені в життя, але яскраво демонстрували погляди українських інтелектуалів на сучасність і майбутнє України. Не зупиняючись на цьому, М. Томенко пропонує розглядати конституційний процес у контексті історичних традицій нашого народу, його національних і соціальних прагнень, уподобань, менталітету, напрацювань української еліти тощо. Усе це в поєднанні із сучасними напрацюваннями політичної науки дає авторові змогу вибудувати власну чітку, логічну й системну концепцію політичного конституціоналізму, яка є цікавим і ґрунтовним продовженням інтелектуальних дискусій щодо найоптимальнішої конституційної моделі України.

Україна в Європі: досвід наукового пізнання*

Юрій ЛЕВЕНЕЦЬ,
доктор політичних наук,
директор Інституту політичних
і етнопольових досліджень
імені І. Ф. Кураса НАН України

Становлення України як самостійної та незалежної держави значно активізувало вітчизняні наукові дослідження трансформаційних перетворень і сучасного суспільства загалом. Перед науковцями постали невідкладні завдання, розв'язання яких уможлиблює дослідження проблем державотворення й оптимального входження нашої держави до системи міжнародних координат, вивчення чинників, що детермінують формування власного місця в нинішній Європі та в світі.

Монографію «Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього» цілком слушно віднести до праць саме такого роду. Уважне знайомство з текстом засвідчує: це – помітний науковий доробок у сфері осмислення розвитку України в ми-

нулому. Монографія розкриває також проблеми входження нашої держави у сучасну добу, утвердження її в колі європейських держав і народів. Вихід цієї солідної праці є результатом плідного співробітництва фахівців Інституту європейських досліджень НАН України з науковцями інших академічних установ, дослідницьких центрів і вищих навчальних закладів. Підготовці й виходу монографії передували ретельне вивчення, глибокий аналіз, дослідження зазначеної проблематики й апробація результатів на засіданнях «круглих столів».

У рецензованій праці відзначається, що нині Україна переживає складний і неоднозначний період розвитку. Лише ґрунтовний аналіз, здійснений на широкому історич-

Рецензія

* Рецензія на монографію: Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього / За заг. ред. А. І. Кудряченка. – К.: Фенікс, 2009. – 544 с.

ному матеріалі, ретроспективний огляд існування й визнання України як європейської держави, дослідження її політико-правових, економічних, світоглядних і духовно-культурних засад розвитку дають адекватне уявлення про реальний поступ нашої Вітчизни та його перспективи. Саме на основі аналізу широкого масиву історичних і сучасних наукових джерел, реальних політичних процесів розкриваються актуальні проблеми, можливості й перспективи утвердження незалежної України як високорозвиненої держави в європейському і світовому просторі.

У монографії висвітлюються теоретико-методологічні засади цивілізаційної визначеності України, проблеми та виклики демократичного розвитку держави в ХХІ столітті. На багатому історичному матеріалі здійснено не лише ретроспективний огляд існування та визнання України як європейської держави, а й досліджено політико-правові, економічні, світоглядні та духовно-культурні принципи нинішніх її взаємин з широким колом країн Європи (і Західної, і Центральної, і Східної її частин). Ретельний аналіз відносин України з далекими та близькими сусідами в спільному європейському домі, їхнього становлення, трансформації і сучасного стану покликаний забезпечити читачеві панорамне бачення вітчизняних перспектив.

У рамках європейських досліджень позитивними й вельми показовими є аналітичні матеріали щодо взаємовідносин України як у регіональному контексті (з країнами Центрально-Східної Європи та Балтії), так і в рамках двосторонніх

відносин з окремими державами (Великою Британією, ФРН, Францією, Польщею, Росією, Угорщиною та Туреччиною).

Геополітичні й геоекономічні зміни, пов'язані з розширенням Європейського Союзу, актуалізують вивчення політичних і соціально-економічних наслідків наближення впритул до кордонів України простору ЄС. Дослідження політичної практики Євросоюзу й особливостей функціонування його інституцій допомагає нашій державі адаптуватися на шляху євроінтеграції, використовуючи механізми, які працюють у Європейському Союзі при формуванні спільної політики безпеки.

У монографії простежується роль і значення такого фундаментального чинника європейських досліджень, як цивілізаційна визначеність, культурна приналежність і демократичний вибір України. Це – складові європейського світу, котрі визначають пошук нашою державою свого місця в євроінтеграційних процесах.

Подальша демократизація українського суспільства, обрання європейської моделі розвитку потребує поєднання зусиль владних інститутів і громадянського суспільства. Для цього, в свою чергу, слід не лише створити демократичні процедури й оптимальну інституціональну модель управління, а й сформувати адекватну ціннісно-нормативну базу, досягти в суспільстві стійкого позитивного консенсусу щодо способів функціонування демократичної системи. Адже, цілком справедливо зауважують автори монографії, демократичний шлях розвитку

країни – не чергова модель кон'юнктурної стратегії, а, по суті, – цивілізаційний процес об'єктивного характеру. Тож стратегічний зовнішньополітичний вибір має кореспондуватися з відповідними цінностями та принципами внутрішньої політики.

Дослідження переконує: Україна повинна розвиватися на засадах європейської демократії, її ціннісних вимірів. Такий підхід виправданий не лише історично, а й з огляду на обраний стратегічний курс нашої держави.

Висвітлюючи непрості трансформаційні перетворення в Україні, авторський колектив широко застосовував методи проблемно-тематичного, системного та порівняльного аналізу з метою глибшого з'ясування суті процесів, а також здобуття уроків із досвіду європейських країн, національних особливостей їх демократичного поступу.

Саме демократичний устрій слугує визначальним чинником, що об'єднує континент. Тому імперативом часу для нашої держави є поглиблення демократичного розвитку, визнання в усьому державному та громадському житті верховенства права, розвиток демократичних процедур формування вищих органів влади й органів місцевого самоврядування. Не менш важливо створювати надійні механізми стабілізації вітчизняної політичної системи на базі формування повноцінної багатопартійності, ціннісних детермінантів сучасного демократичного розвитку.

Серед авторів монографії відомі науковці. У рецензованій праці репрезентовано дослідження як прикладного, так і фундаментального характеру. Це, безперечно, значно розширює потенційне коло її читачів. Маємо відзначити логічну, добре продуману архітектуру монографії. Кожен із розділів має досить чітку, коректну та влучну назву.

На нашу думку, «Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього» може слугувати базою для подальших компаративістських досліджень у цій галузі знань. Монографія, що є серйозною науковою працею, не лише пропонує розв'язання актуальних проблем стратегічного розвитку держави, а й відкриває широкий простір для дискусій серед фахівців, тим самим виконуючи основне своє призначення.

Дати

14 березня 1990

14 березня 1990 року на III позачерговому з'їзді народних депутатів СРСР М. С. Горбачова було обрано президентом СРСР – першим і останнім в історії Радянського Союзу. Офіційну заяву з цього приводу оприлюднили наступного дня. Водночас було скасовано статтю Конституції, що закріплювала «керівну роль» КПРС. Горбачов залишався головою Ради оборони СРСР, Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил СРСР. У липні 1990 року на XXVIII з'їзді КПРС його знову перебрали на посаду генерального секретаря ЦК партії. У квітні 1991-го він підписав угоди з керівниками 10 союзних республік щодо спільної підготовки проекту нового Союзного договору, покликаного зберегти Радянський Союз. Підписання призначили на 20 серпня. Та 19 серпня в Москві було здійснено спробу державного перевороту, після чого Горбачов склав з себе повноваження генерального секретаря ЦК КПРС. З припиненням існування СРСР як державного утворення він виступив проти розпаду Радянського Союзу й склав з себе повноваження глави держави (25 грудня 1991 року оголосив про відставку й підписав указ про передачу управління стратегічною ядерною зброєю президентові Росії Борису Єльцину).